

ZÁKLADY VÝŽIVY

potravinová pyramida, skupiny potravin, obecná doporučení

Mgr. Veronika Suchodolová

Věk ^(a)	Průměrná potřeba energie v MJ ^(b) /den při různých ÚFA									
	ÚFA=1,4 ^(c)		ÚFA=1,6 ^(c)		ÚFA=1,8 ^(c)		ÚFA=2 ^(c)			
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
7 měs.	2,7	2,4								
8 měs.	2,8	2,5								
9 měs.	2,9	2,6								
10 měs.	3,0	2,7								
11 měs.	3,1	2,8								
1 rok			3,3	3,0						
2 roky			4,3	4,0						
3 roky			4,9	4,6						
4 roky			5,3	4,9	6,0	5,6	6,8	6,3		
5 let			5,6	5,2	6,4	5,9	7,2	6,7		
6 let			5,9	5,5	6,7	6,3	7,6	7,1		
7 let			6,3	5,8	7,2	6,7	8,1	7,5		
8 let			6,7	6,2	7,6	7,1	8,6	7,9		
9 let			7,0	6,6	8,1	7,5	9,1	8,4		
10 let					8,1	7,6	9,1	8,6	10,1	9,5
11 let					8,5	8,0	9,6	9,0	10,7	10,0
12 let					9,1	8,4	10,2	9,4	11,4	10,5
13 let					9,8	8,8	11,0	9,9	12,2	11,0
14 let					10,5	9,1	11,8	10,2	13,1	11,4
15 let					11,3	9,3	12,7	10,5	14,1	11,7
16 let					11,9	9,5	13,4	10,6	14,9	11,8
17 let					12,3	9,5	13,8	10,7	15,4	11,9
18-29 let			9,8	7,9	11,2	9,0	12,6	10,1	14,0	11,2
30-39 let			9,5	7,6	10,8	8,7	12,2	9,8	13,5	10,8
40-49 let			9,3	7,5	10,7	8,6	12,0	9,7	13,4	10,7
50-59 let			9,2	7,5	10,5	8,5	11,9	9,6	13,2	10,7
60-69 let			8,4	6,8	9,6	7,8	10,9	8,8	12,1	9,7
70-79 let			8,3	6,8	9,5	7,7	10,7	8,7	11,9	9,6

Těhotenství:
1. trimestr: +0,29^(d)
2. trimestr: +1,1^(d)
3. trimestr: +2,1^(d)

Kojení
0-6 měsíců po porodu: +2,1^(d)

Věk	Tuk celkem (E%) ^(a)	SFA	LA (E%) ^(b)	ALA (E%) ^(b)	EPA+DHA (mg/den) ^(b)	DHA (mg/den) ^(b)	TFA
7-11 měs. ^(c)	40 ^(b)	Co nejméně	4	0,5	-	100	Co nejméně
1 rok	35-40						
2-3 roky	35-40						
4-17 let	20-35						
≥18 let	20-35						
Těhotné	20-35						
Kojící	20-35						

Věk	Referenční příjem populace pro bílkoviny		
	g/kg tělesné hmotnosti na den	g/den ^(a)	
	Muži/Ženy	Muži	Ženy
0,5 roku	1,31	10	9
1 rok	1,14	12	11
1,5 roku	1,03	12	11
2 roky	0,97	12	12
3 roky	0,90	13	13
4 roky	0,86	15	14
5 let	0,85	16	16
6 let	0,89	19	19
7 let	0,91	22	22
8 let	0,92	25	25
9 let	0,92	28	28
10 let	0,91	31	31
11 let	0,91/0,90	34	34
12 let	0,90/0,89	37	38
13 let	0,90/0,88	42	42
14 let	0,89/0,87	47	45
15 let	0,88/0,85	52	46
16 let	0,87/0,84	56	47
17 let	0,86/0,83	58	48
18-59 let	0,83	62	52
≥60 let	0,83	61	55
Těhotné^(b)			
1. trimestr			+1
1. trimestr			+9
1. trimestr			+28
Kojící^(b)			
0-6 měsíců			19
>6 měsíců			13

Věk	Voda (l/den) ^(a,b) muži/ženy
6-12 měs.	0,8-1,0
1 rok	1,1-1,2
2-3 roky	1,3
4-8 let	1,6
9-13 let	2,1/1,9
≥14 let	2,5/2,0
Těhotné	2,3
Kojící	2,7

Věk	Sacharidy celkem (E%) ^(a)	Vláknina stravy (g/den) ^(b)
1-3 roky	45-60	10
4-6 let		14
7-10 let		16
11-14 let		19
15-17 let		21
≥18 let		25

Věk	Vápník (mg)	Draslík (mg)	Fosfor (mg)	Jod (μg)	Selen (μg)	Fluor (mg) muži/ženy	Mangan (mg)	Molybden (μg)
7-11 měs. ^(a)	280 ^(b)	750	160	70	15	0,4	0,02-0,05 ^(c)	10
1-3 roky	450	800	250	90		0,6	0,5	15
4-6 let	800	1100	440		20	1,0/0,9	1,0	20
7-10 let		1800			35	1,5/1,4	1,5	30
11-14 let	1150	2700	640	120	55	2,2/2,3	2,0	45
15-17 let		3500		130	70	3,2/2,8	3,0	65
18-24 let	1000		550	150		3,4/2,9		
≥25 let	950							
Těhotné	^(d)	3500	550	200	70	2,9	3,0	65
Kojící	^(d)	4000	550	200	85	2,9	3,0	65

Věk	Příjem fyátu (mg)	Zinek (mg) muži/ženy
7-11 měs. ^(a)	(b)	2,9
1-3 roky	(b)	4,3
4-6 let	(b)	5,5
7-10 let	(b)	7,4
11-14 let	(b)	10,7
15-17 let	(b)	14,2/11,9
≥18 let	300	9,4/7,5
	600	11,7/9,3
	900	14,0/11,0
	1200	16,3/12,7
Těhotné		+1,6 ^(c)
Kojící		+2,9 ^(c)

Věk	Hořčík (mg) muži/ženy	Měď (mg) muži/ženy	Věk	Železo (mg) muži/ženy premenopauzální/menopauzální
7-11 měs. ^(a)	80	0,4	7-11 měs. ^(a)	11
1-2 roky	170	0,7	1-6 let	7
3-9 let	230	1,0	7-11 let	11
10-17 let	300/250	1,3/1,1	12-17 let	11/13
≥18 let	350/300	1,6/1,3	≥18 let	11/16/11
Těhotné	300	1,5	Těhotné	16 ^(b)
Kojící	300	1,5	Kojící	16 ^(b)

Věk	Vitamin A (μg RE) ^(a) muži/ženy	Vitamin D (μg)	Vitamin K (pouze K ₁ fylochinon) (μg)	Vitamin C (mg) muži/ženy	Cholin (mg)	Věk	Vitamin E (alfa-tokoferol) (mg) muži/ženy
7-11 měs.	250	10	10	20	160	7-11 měs. ^(a)	5
1-3 roky		15 ^(b)	12		140	1-2 roky	6
4-6 let	300		20	30	170	3-9 let	9
7-10 let	400		30	45	250	10-17 let	13/11
11-14 let	600		45	70	340	≥18 let	
15-17 let	750/650		65	100/90	400		
≥18 let			70	110/95			
Těhotné	700	15	70	105	480	Těhotné	11
Kojící	1300	15	70	155	520	Kojící	11

Věk	Vitamin B ₁ Thiamin (mg/MJ)	Vitamin B ₂ Riboflavin (mg)	Vitamin B ₃ Niacin (mg NE ^(a) /MJ)	Vitamin B ₅ Kys. Pantothenová (mg)	Vitamin B ₆ Pyridoxin (mg) muži/ženy	Vitamin B ₇ Biotin (μg)	Vitamin B ₉ Kys. Listová (μg FE) ^(b)	Vitamin B ₁₂ Kobalamin (μg)
7-11 měs.	0,1	0,4 ^(c)	1,6	3	0,3 ^(c)	6	80 ^(c)	1,5
1-3 roky		0,6		4	0,6	20	120	
4-6 let		0,7			0,7	25	140	
7-10 let		1,0			1,0		200	2,5
11-14 let		1,4		5	1,4	35	270	3,5
15-17 let		1,6			1,7/1,6		330	4,0
≥18 let						40		
Těhotné	0,1	1,9	1,6	5	1,8	40	600 ^(c)	4,5
Kojící	0,1	2,0	1,6	7	1,7	45	500	5,0

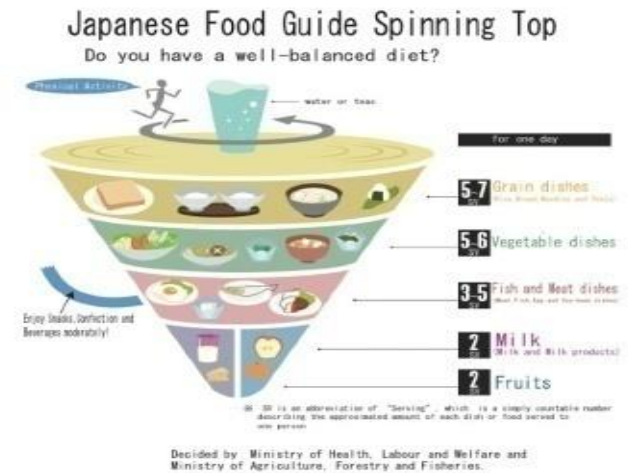
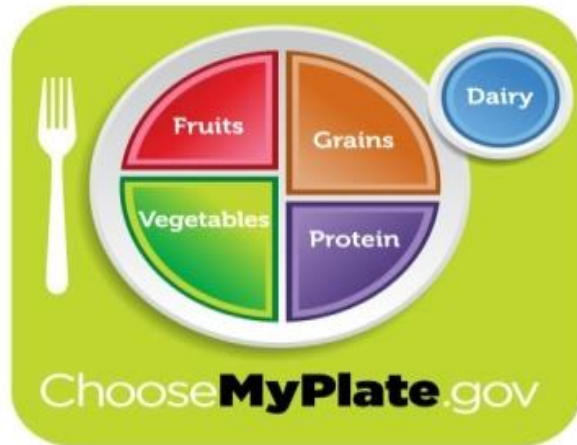
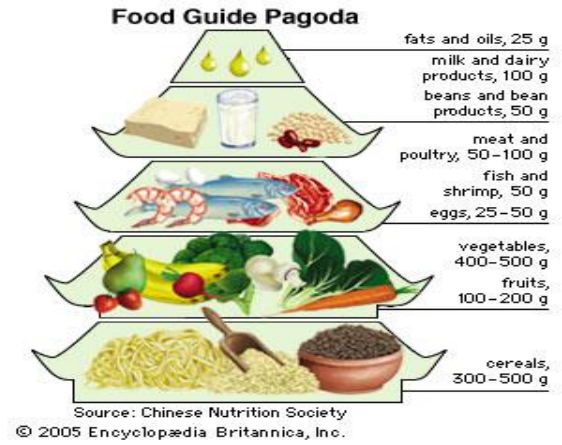
Jak by měl vypadat ideální jídelníček?

- B : T : S = 15–20 : 20–35 : 45–60 % CEP
- bílkoviny – 0,83 g/kg
- tuky – 20–35 % CEP,
 - nasycených a transmastných co nejméně
 - LA 4 % CEP, ALA 0,5 % CEP, EPA a DHA 250 mg/den
- vláknina - 25 g/den
- voda – 2 l (ženy), 2,5 l (muži)
- sodík - 2 g/den (5 g)
- vitamin C - 95 mg (ženy), 110 mg (muži)

Výživová doporučení založená na skupinách potravin

Food-Based Dietary Guidelines, FBDG

ZDRAVÝ TALÍŘ

ZELENINA

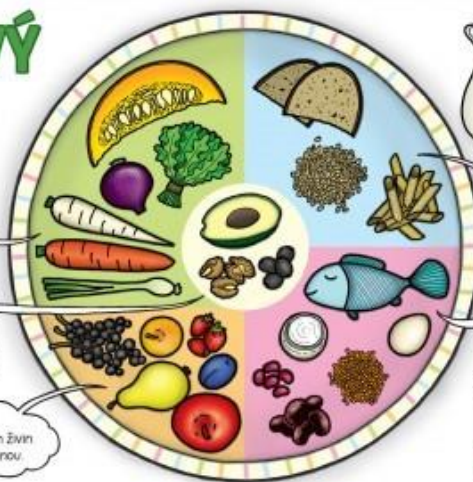
Čím více rozmanitě čerstvé zeleniny sníte, tím lépe. Hranolky do zeleniny nepočítejte.

TUKY

Superzdravé jsou přirozené oleje a tuky v ořechích, avokádu aj. Nejezte margariny, omezte průmyslově zpracované tuky a oleje.

OVOCE

Barevnější ovoce má vyšší obsah živin. Ovoce můžete nahradit zeleninou.

TEKUTINY

Čistá voda, neslazené čaje a minerálky jsou nejzdravější tekutiny. Slazené nápoje a limonády raději zcela vynechte.

POLYSACHARIDY

Obiloviny jezte nejlépe v přirozené, celozrnné podobě. Snižte konzumaci výrobků z bílé mouky.

BÍLKOVINY

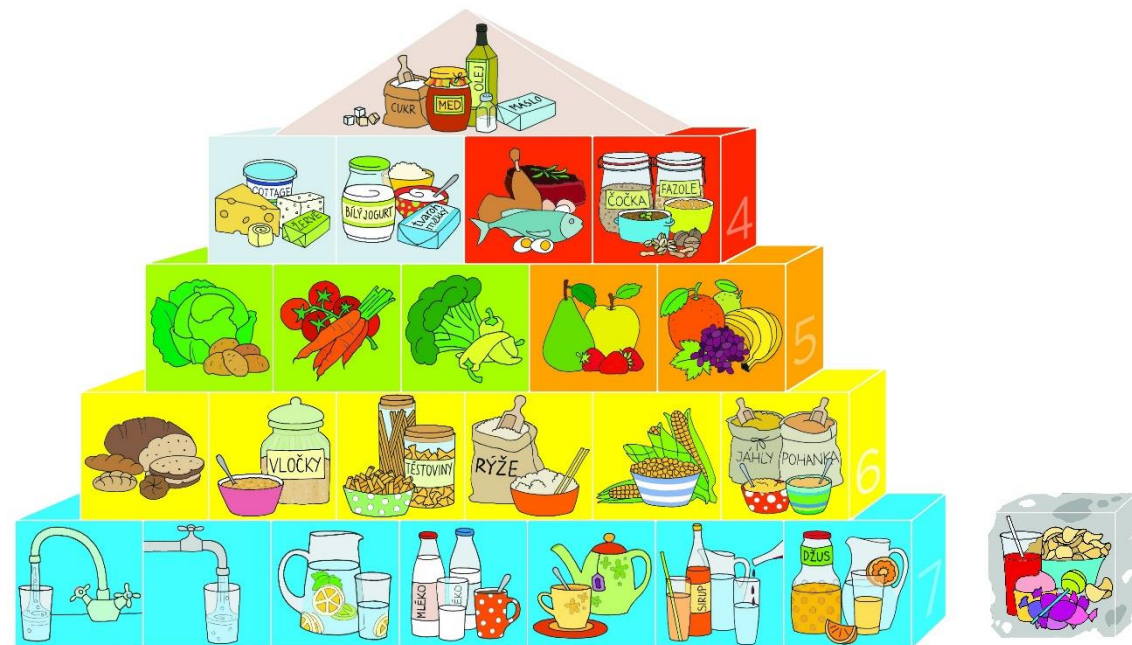
Dobré mohou být bílkoviny z ryb, luštěnin, ořechů, zakysaného mléka, vajec a masa. Většinou z nás svědčí rostlinné bílkoviny. Vyberte dle své chuti i životní filozofie.

Dávejte přednost kvalitním přirozeným potravinám před polotovary. Dopřávejte si venkovní pohyb, dostatek spánku, přátel a dobré nálady. Více na:

www.margit.cz

2005

2014

PYRAMIDA VÝŽIVY PRO DĚTI

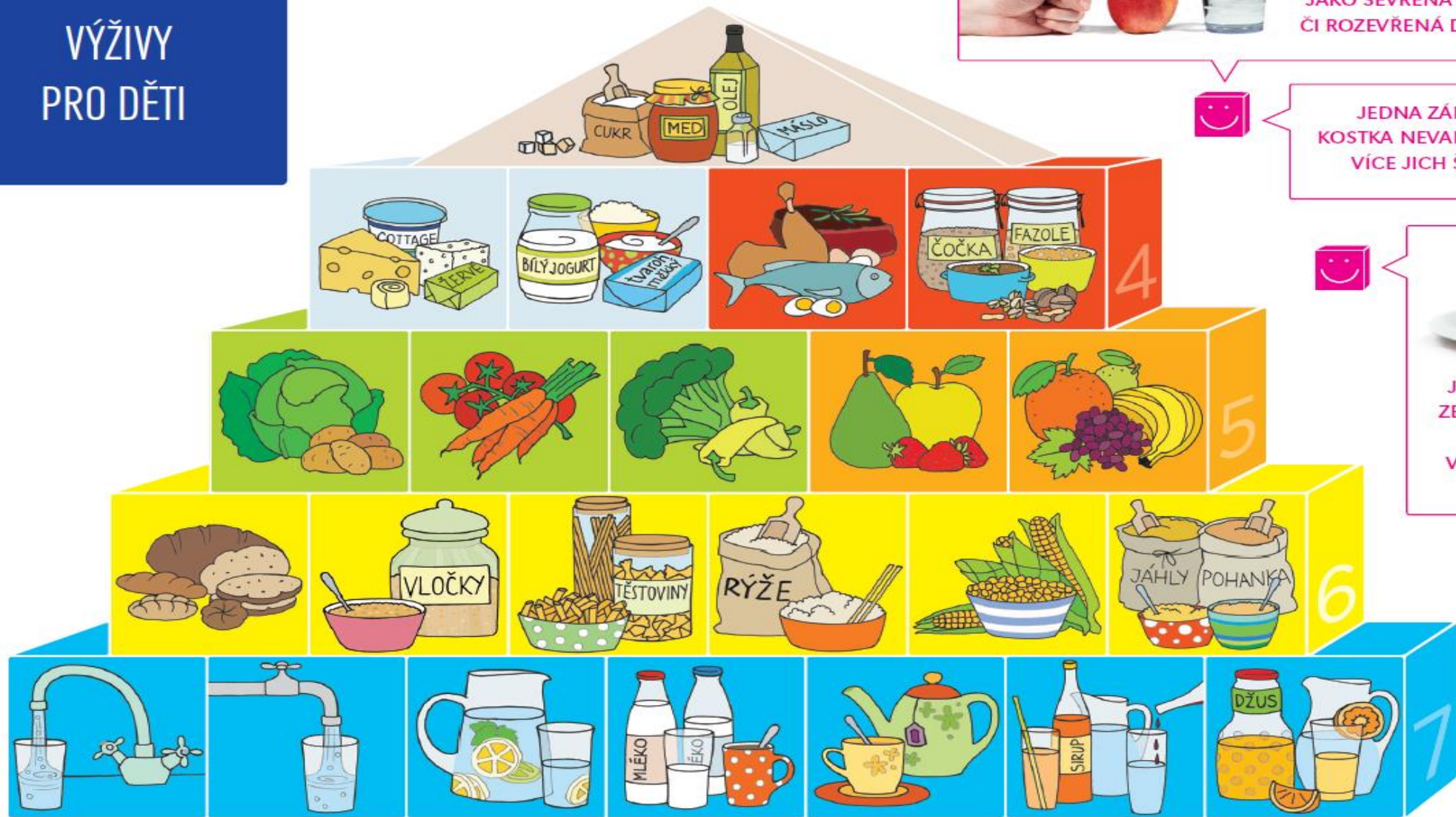
JEDNA PORCE JE VELKÁ
JAKO SEVŘENÁ PĚST
ČI ROZEVŘENÁ DLAŇ.

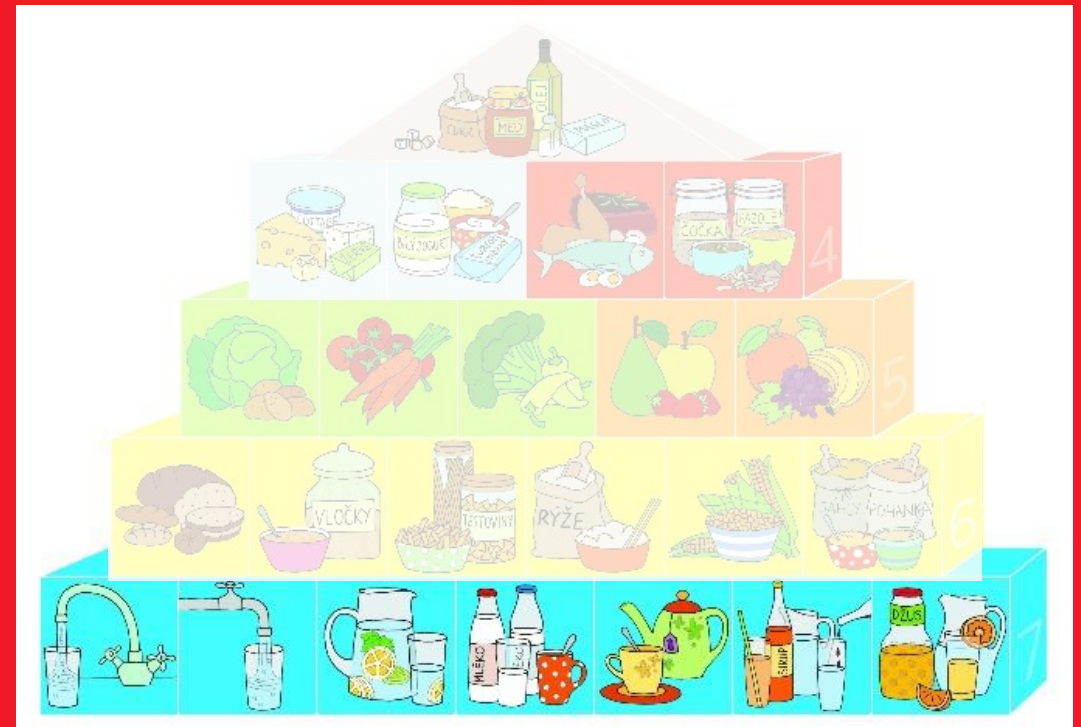
JEDNA ZÁKERNÁ
KOSTKA NEVADÍ, ALE
VÍCE JICH ŠKODÍ!

JÍDLA JE DOBRÉ SKLÁDAT
ZE VŠECH PATER PYRAMIDY
VÝŽIVY PRO DĚTI.
VRCHOL PYRAMIDY JÍDLA
JEN DOCHUCUJE.

NÁPOJE

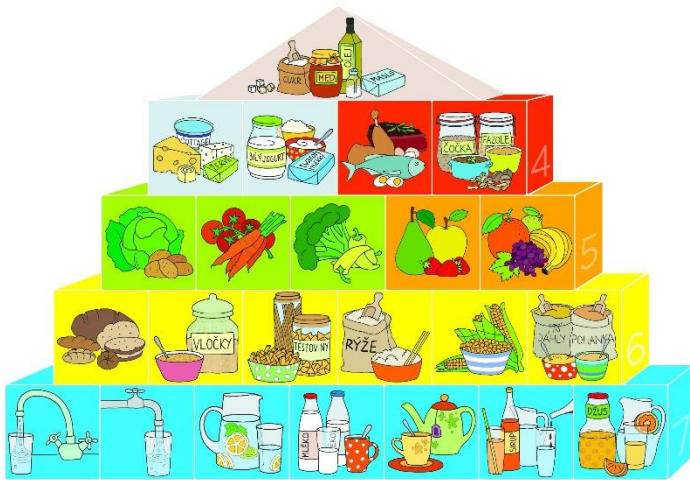

OBILOVINY, PEKAŘSKÉ VÝROBKY A TĚSTOVINY

Obiloviny, pekařské výrobky a těstoviny

- veškeré potraviny z pšenice, žita, ječmene, ovsa, rýže, kukuřice a pseudoobilovin
- **cca 3-6 porcí denně**
 - 1 porce: krajíc chleba (60 g), 1 rohlík, kopeček vařené rýže/těstovin (125 g), miska snídaňových cereálií

sacharidy → energie → 1 g = 17 kJ (4 kcal)

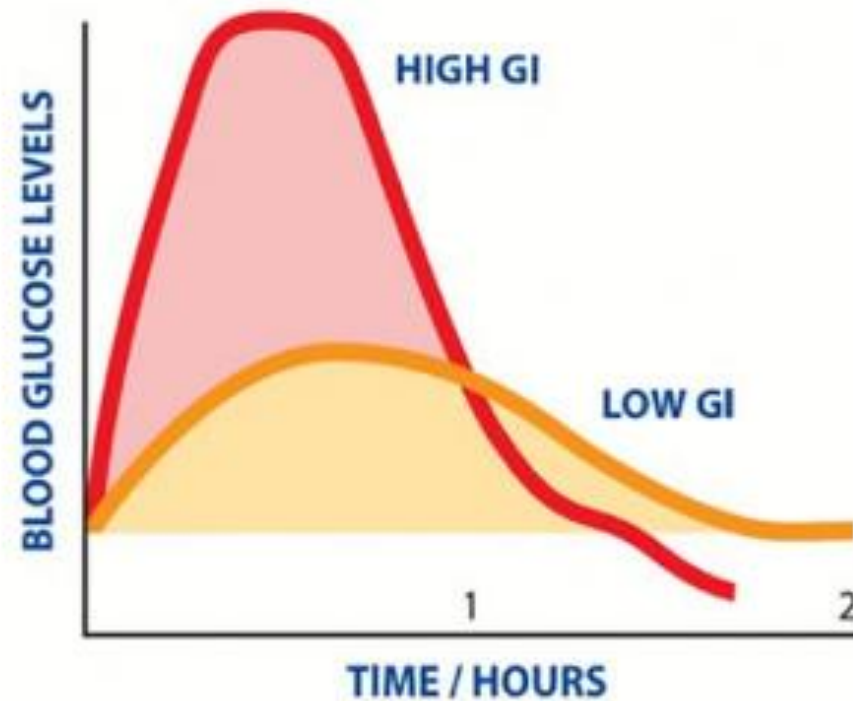
vláknina

vit. skupiny B (thiamin, niacin)

minerální látky (hořčík)

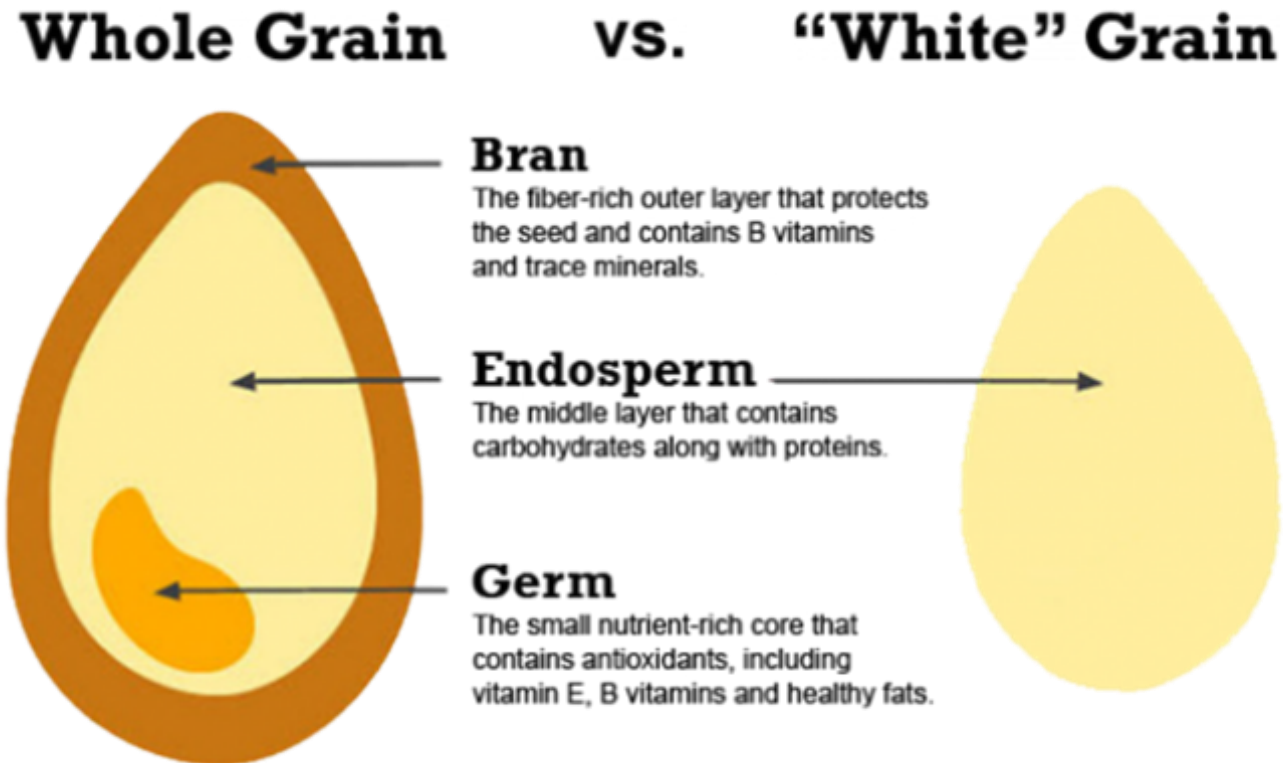
bílkoviny – **neplnohodnotné**

Glykemický index

The amount of carbohydrate in the reference and test food must be the same.

Celozrnné vs. vícezrnné vs. x-zrnné

Celozrnné vs. vícezrnné vs. x-zrnné

- **celozrnné** – alespoň 80 % celozrnné mouky
- **vícezrnné** – alespoň 5 % něčeho jiného než pšenice a žita

**Pětizrnné, sedmizrnné?
Cereální?**

Lepek

Lepek

LEPEK

- pšenice, žito, ječmen (oves) a produkty z nich (těstoviny, chléb, pečivo, snídaňové cereálie, krekry, sladké pečivo aj.)

BEZ LEPKU

- rýže, kukuřice
- pohanka, quinoa, amarant, divoká rýže, jáhly

Lepek

CELIAKIE (lepková intolerance)

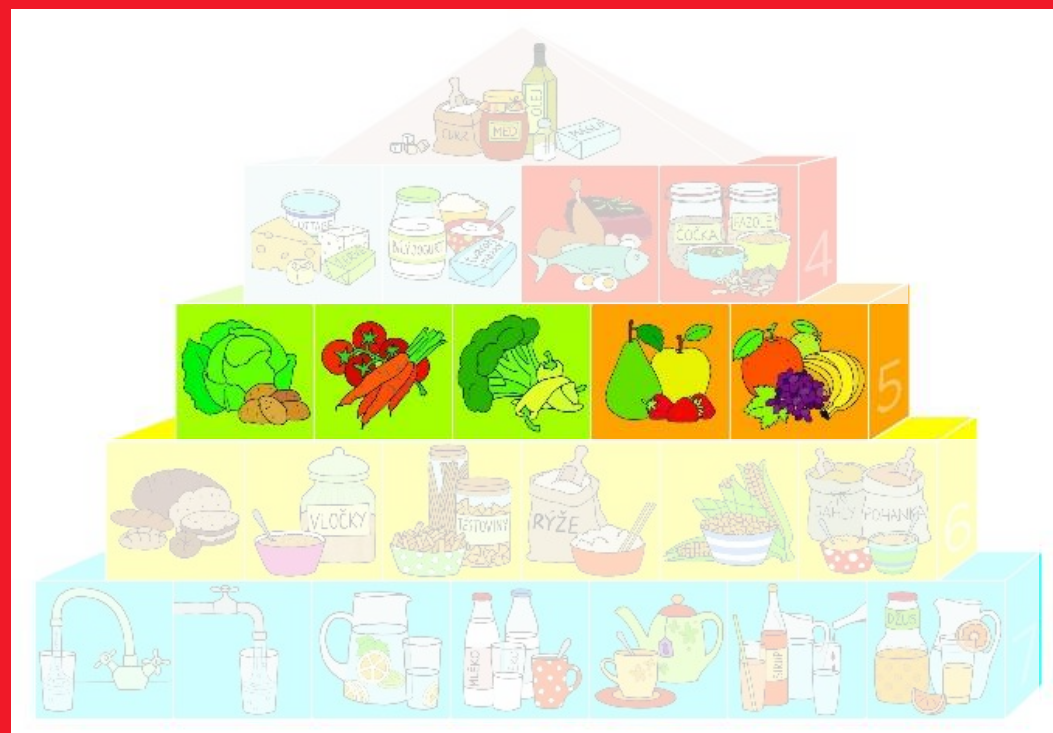
VS.

ALERGIE NA PŠENIČNOU MOUKU versus LEPEK

VS.

**NECELIAKÁLNÍ GLUTENOVÁ (LEPKOVÁ)
SENZITIVITA**

OVOCE A ZELENINA

Denně 5 porcí

OVOCE

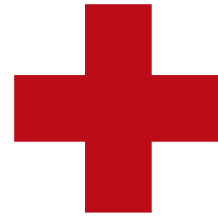
- banán, jablko, pomeranč
- bobuloviny – miska
- šťáva

ZELENINA

- mrkev, paprika, středně velké rajče
- syrová listová zelenina – miska
- vařená, včetně **brambor**
- šťáva

Pro lepší představu...

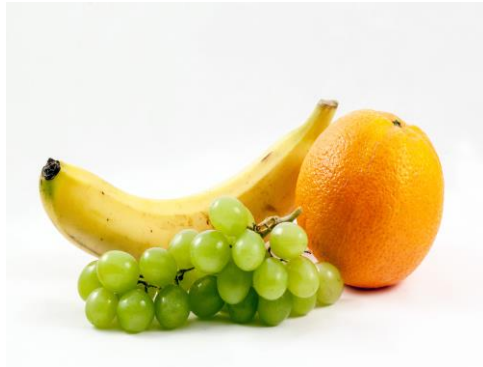

Porce zeleniny...

Živina	Hodnoty na 100 g
Energie	47 kcal / 200 kJ
Tuk	0,2 g
z toho SAFA	0 g
Sacharidy	10,1 g
z toho cukry	8,3 g
Bílkoviny	1,2 g
Sůl	0,9 g

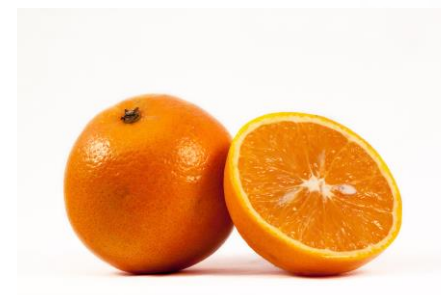
Ovoce nebo džus?

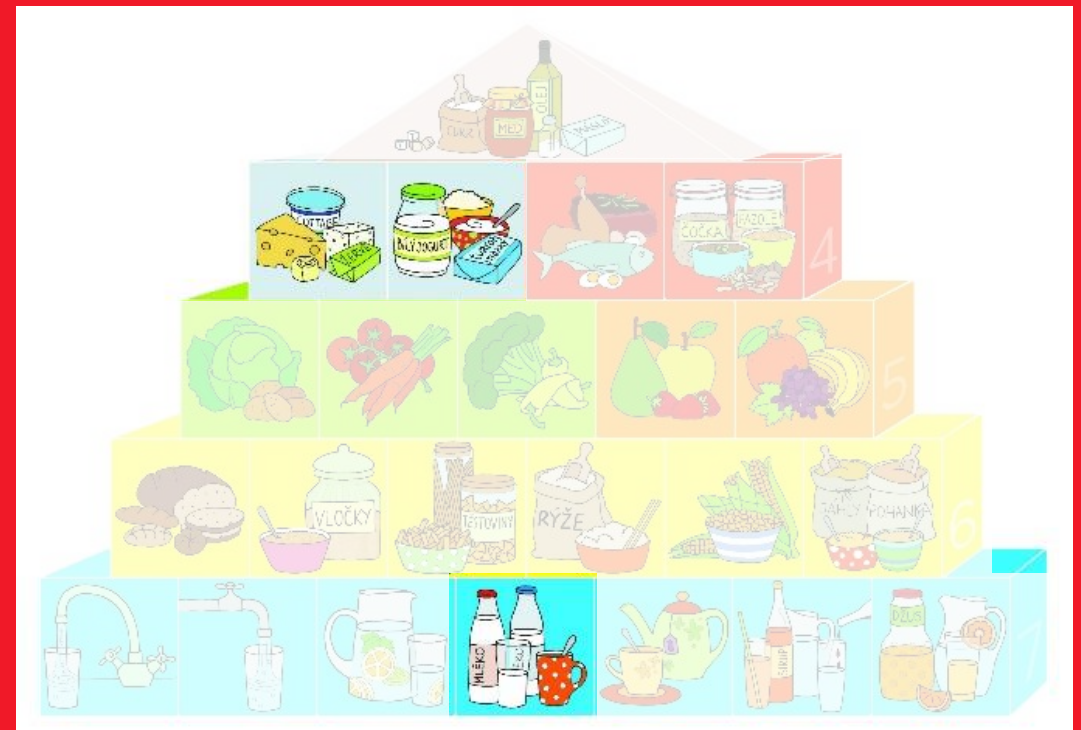
Živina	Hodnoty na 100 g		
	POMERANČ	SMOOTHIE	DŽUS
Energie	49 kcal / 205 kJ	49 kcal / 205 kJ	43 kcal / 180 kJ
Tuk	0 g	0 g	0 g
Sacharidy	10 g	10 g	9 g
z toho cukry	7,3 g	7,3 g	9 g
Bílkoviny	0,9 g	0,9 g	0,7 g
Vláknina	2 g	1,7 g	0,1 g
Vitamin C	50,7 mg	41 mg	30 mg

Vitamin C

Potravina	Vitamin C (100 g)
Paprika červená	191 mg
Rybíz černý	166 mg
Brokolice	121 mg
Kapusta růžičková/hlávková	95 mg
Kiwi	93 mg
Květák	77 mg
Jahody	66 mg
Zelí červené	52 mg
Pomeranč, citróny	cca 50 mg

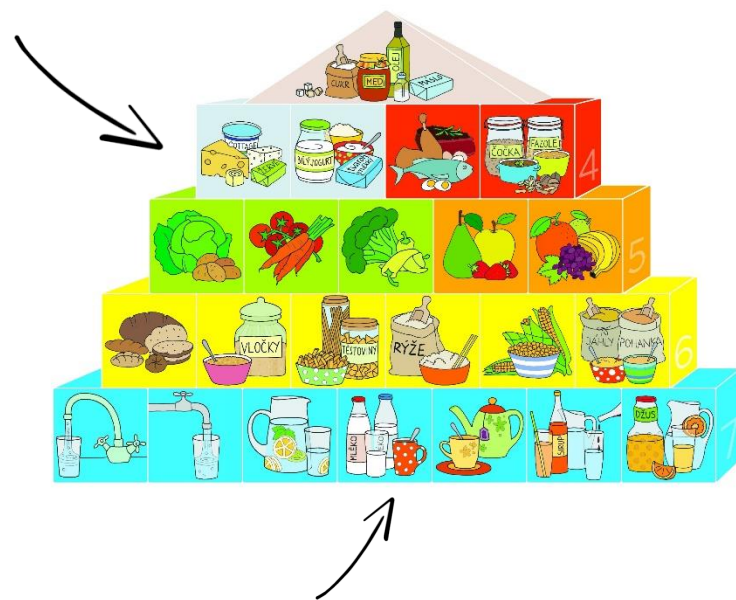

MLÉKO A MLÉČNÉ VÝROBKY

– 2–3 porce denně

- 1 porce = 1 sklenice mléka (250 ml), 1 kelímek jogurtu (200 ml), 55 g tvrdého sýra

bílkoviny → 1 g = 17 kJ (4 kcal)

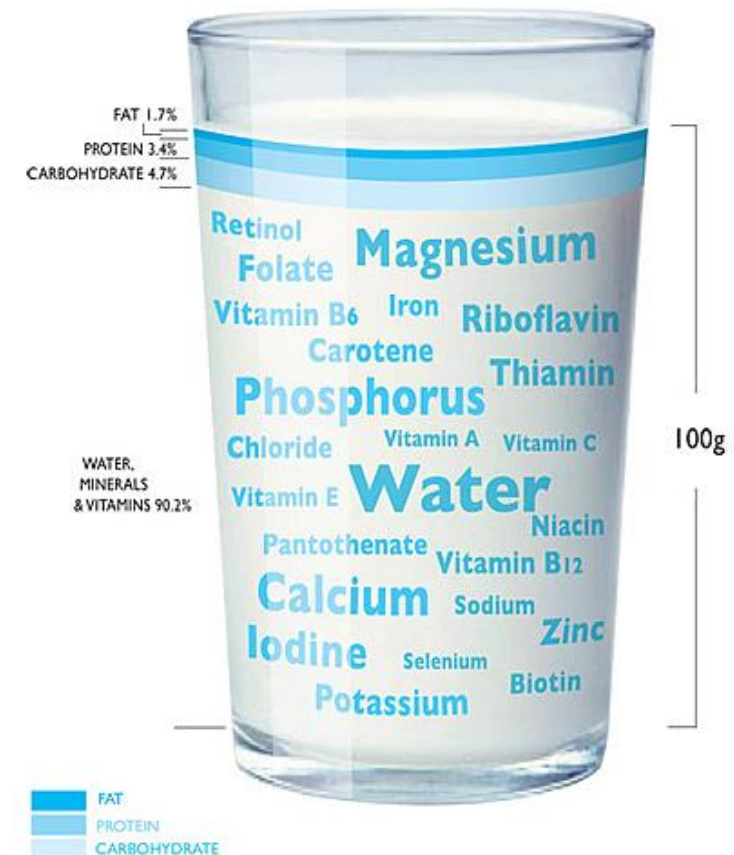
vápník

vit. skupiny B (riboflavin, kobalamin)

vit. D

Složení kravského mléka

Složka	Obsah ve 100 ml	Procenta
Voda	~	87,0 %
Laktóza	5,0 g	4,8 %
Tuk	4,1 g	4,0 %
Bílkoviny	3,3 g	3,2 %
Vápník	110 mg	0,1 %
Riboflavin	0,18 mg	~
Kobalamin	0,4 µg	~

Mléko jako zdroj vápníku

– **vstřebatelnost** = cca 30 %

– **obsah v mléku a ml. v.**

- **sýry** – 300–450 mg/50 g (porce)
- **mléko** – 330 mg/250 g (porce)
- **jogurt** – 280 mg/150 g (porce)

Potravina	Vstřebatelnost
Květák, brokolice, kedlubna	více než 50 %
Řeřicha	
Zelí, kapusta (vč. růžičkové)	
Mandle	cca 20 %
Sezamová semena	
Fazole	
Špenát	méně než 5 %
Rebarbora	

Vápník z mléka nebo z rostlin?

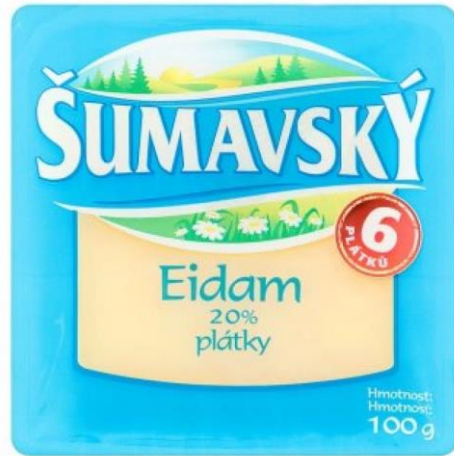
- **vyšší míra absorpce vs. nižší absolutní obsah**
 - např. brokolice
- **nižší míra absorpce vs. vyšší absolutní obsah**
 - např. mák

Obsah v nemléčných zdrojích

Potravina	Obsah Ca
Krůtí maso	34 mg/100 g
Sója	248 mg/100 g
Vejce	30 mg/kus
Mandle	82 mg/30 g
Mák	486 mg/30 g
Kapusta	152 mg/100 g
Brokolice	77 mg/100 g
Černý rybíz	42 mg/100 g

Méně tuku lépe?

20 %

30–45 %

> 60 %

Bezmléčná dieta

Laktózová intolerance VS. Alergie na bílkovinu KM

Laktózová intolerance

- nedostatečné štěpení laktózy laktázou
- **primární** – úbytek laktázy
- **sekundární** – následek poškození střevní stěny (celiakie, IBD apod.)
- příznaky – nadýmání, křeče v břiše, flatulence, průjem

- řešení – **bezlaktózová dieta**

Alergie na bílkovinu kravského mléka

- nežádoucí reakce imunitního systému
- IgE vs. non-IgE reakce – souvisí i s projevy
- **senzibilizace výhradně IgE**, jiné typy protilátek nesouvisí
- příznaky – nadýmání, křeče v břiše, flatulence, průjem, kožní projevy, dušnost, v extrému anafylaxe

- řešení – **eliminace bílkoviny kravského mléka**

Dieta s omezením mléka a ml. v.

– bezlaktózová dieta

- netýká se všech ml. výrobků
- vyřadit jen laktózu
- individuální tolerance

– zdroje laktózy:

mléko
zakysané výrobky (?)
jogurt, tvaroh
smetana
nevyzrálé sýry

– bezmléčná dieta

- týká se všech ml. výrobků
- vyřadit **vše**, kde je mléko
- individuální tolerance

OBSAH LAKTÓZY V MLÉCE A MLÉČNÝCH VÝROBCÍCH

Potravina	Obsah laktózy (g/100 g)	Velikost obvyklé porce	Obsah laktózy v porci (g)
Lidské mléko	7,2	-	-
Mléko (kravské, kozí, ovčí)	4,4-5,1	250 ml	11,0-12,3
Jogurt	4,1	150 ml	6,2
Kefír	3,8	200 ml	7,6
Tvaroh měkký, ricota	3,5	100 g	3,5
Cottage	2,2	100 g	2,2
Feta	1,4	50 g	0,7
Mozzarella	0,4-0,7	50 g	0,2-0,4
Sýry (eidam, gouda, čedar, ementál, parmezán, gorgonzola)	<0,1	50 g	<0,1
Smetana (30 % tuku)	3,1	15 ml	0,5

MUNI MED

MASO, RYBY, VEJCE, OŘECHY A OLEJNATÁ SEMENA

		Energie kJ/100 g	Voda g/100 g	Bílkoviny g/100 g	Tuky (SFA) g/100 g	Sacharidy g/100 g
VEJCE Slepičí vejce		575	76,1	12,5	9,2 (2,5)	1,3
MASO Libové hovězí - syrové Libové hovězí - dušené		427 823	73,3 55,9	22,3 36,9	1,3 (0,6) 5,3 (2,3)	0 0
RYBY Tuňák		610	69,5	23,7	5,6 (1,3)	0
LUŠTĚNINY Čočka – v suchém stavu Čočka – vařená		1372 466	9,8 62,4	23,6 7,9	0,7 0,4	48,5 16,3
OŘECHY Mandle		2520	4,7	20,2	52,7	7,3
SEMENA Sezamová semena		2380	3,2	24,5	45,9 (8,5)	13,9

Biologická hodnota bílkovin

– plnohodnotné

- obsahují všechny esenciální AMK

sója
quinoa

– neplnohodnotné

- hodnotu snižuje **limitující AMK**

Lys, Trp

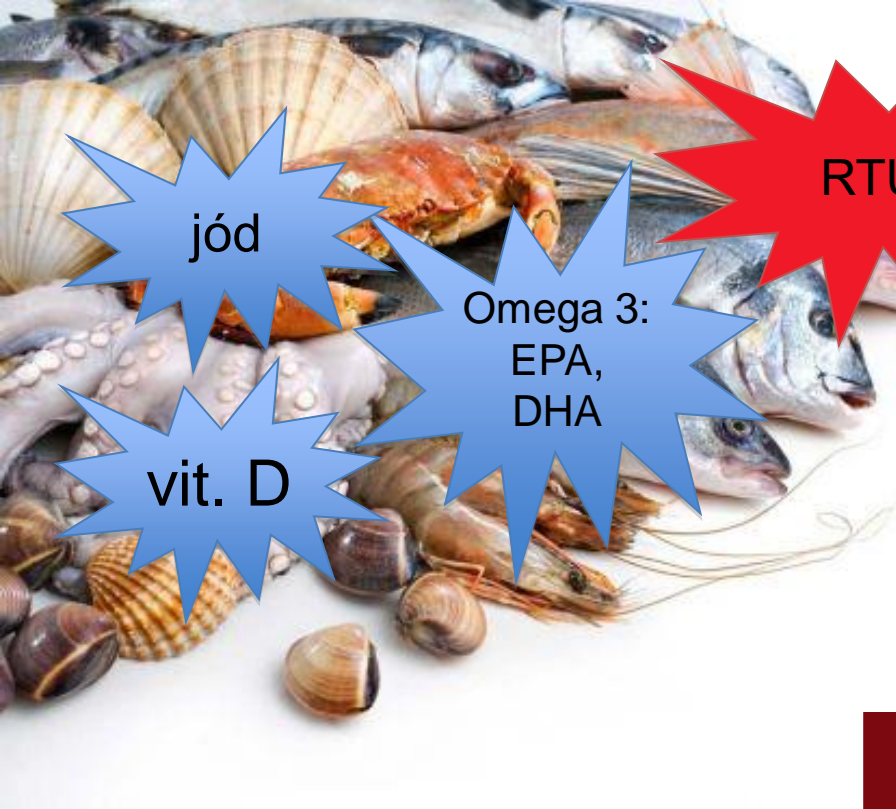
Met

Lys

Lys

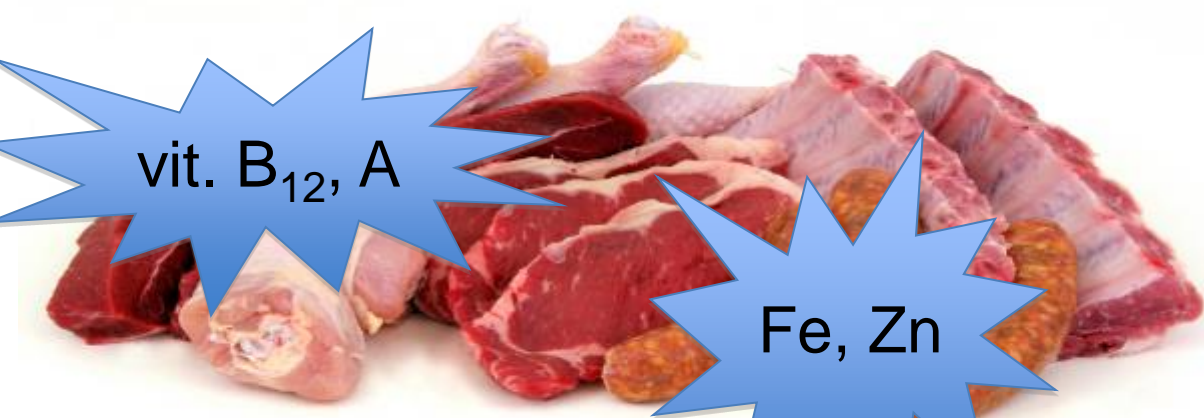
RTUŤ

jód

**Omega 3:
EPA,
DHA**

vit. D

vit. B₁₂, A

Fe, Zn

ZDROJE BÍLKOVIN

**MUFA,
PUFA**

VLÁKNINA

**Vit. A, B₁₂,
D, fosfor**

– **zpracované maso**

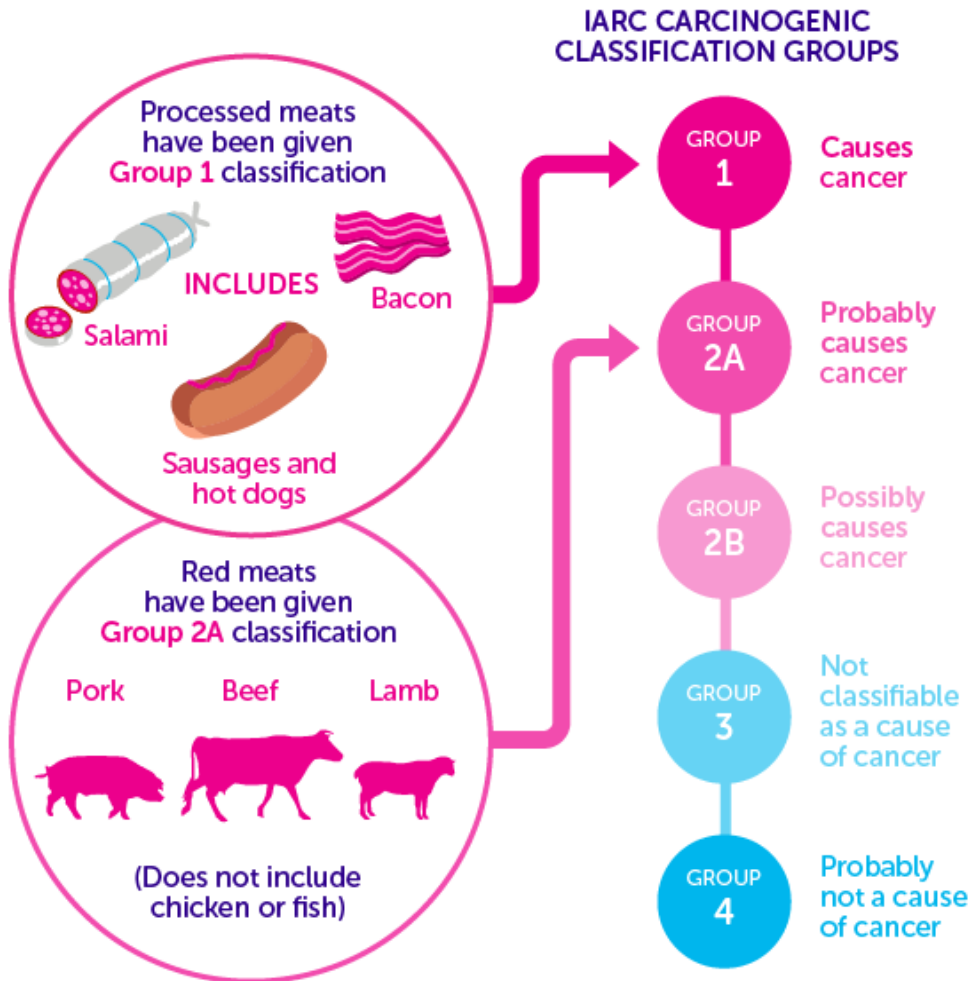
- upraveno solením, konzervací, fermentací, uzením aj.
- prokázaná souvislost mezi konzumací a incidencí kolorektálního ca (karcinogen sk. 1)
- denní konzumace 50 g zvyšuje riziko o 18 %

– **červené maso**

- maso savců – hovězí, telecí, vepřové, jehněčí, skopové, koňské, kozí
- data nejsou až tak průkazná (pravděpodobně karcinogenní pro člověka, karcinogen sk. 2A)
- pokud by byla, pak denní konzumace 100 g zvyšuje riziko o 17 %

MEAT AND CANCER

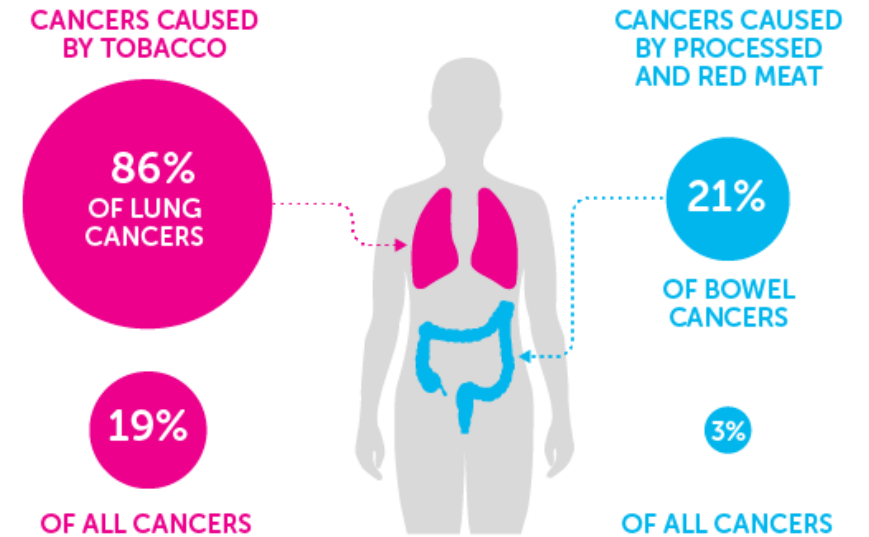
HOW STRONG IS THE EVIDENCE?

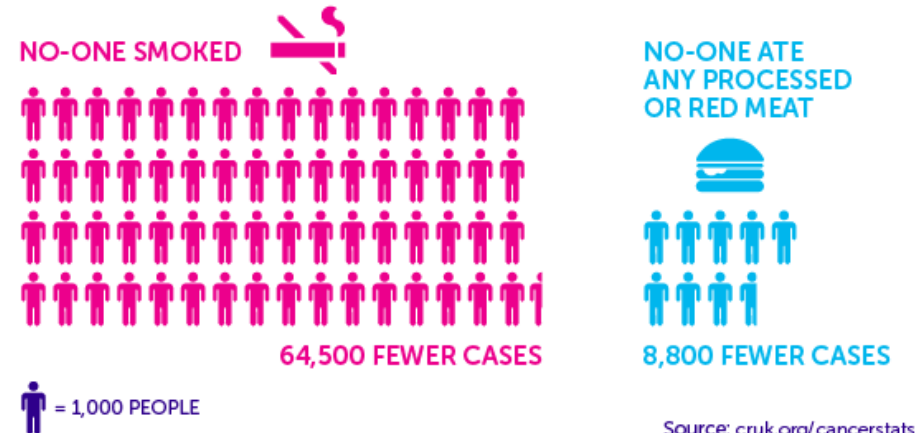
These categories represent how likely something is to cause cancer in humans, not how many cancers it causes.

TOBACCO vs MEAT WHAT'S THE RISK?

The **EVIDENCE** that processed meat causes cancer is as strong as the evidence for tobacco, but the **RISK** from tobacco is much higher...

THE NUMBER OF CANCERS PER YEAR IN THE UK THAT COULD BE PREVENTED IF...

Source: cruk.org/cancerstats

Ryby

- kvalitní bílkoviny, **omega 3 tuky** (EPA, DHA)
- preferujeme **tučné mořské ryby** jako zdroj n-3 MK
- zařazovat 1–2x týdně – ekologické dopady(?)

Rtuť v rybách a měkkýších

Doporučení pro těhotné, kojící a pro malé děti:

- 1. Nejezte maso z žraloka, mečouna a velkých sladkovodních ryb (štika, candát, bolen) – možný zdroj vysokého množství rtuti**
- 2. Konzumujte týdně asi 340 g tepelně zpracovaného rybího masa či konzervy s nízkým obsahem methylrtuti - treska, mořská štika, hejk, losos, sardinky, krevety, kapr, šproty, ančovičky, herinky, pstruzi aj.**

Pozn.: Některé druhy ryb mohou mít zvýšený obsah methylrtuti (např. makrela či bílý tuňák), a proto by se měly konzumovat jen jednou týdně v množství asi do 170 g tepelně zpracovaného mas

Luštěniny, ořechy a semena: **VLÁKNINA**

- Luštěniny (čočka, fazole, hrách, sója): zdroj sacharidů a bílkovin, bohaté na minerální látky
- Ořechy: významný zdroj prospěšných tuků, při vyšší konzumaci riziko vysokého přívodu energie
- Olejnatá semena: většinou zdroje polynenasycených MK – oleje, nezbytné rozmělnit

NAMÁČENÍ, KLÍČENÍ,
VAŘENÍ
– luštěniny jsou lépe
stravitelné

VLÁKNINA	
SÓJA - suchá: 19,4 g/100 g - uvařená: 7,9 g/100 g	MANDLE: 12,2 g/100 g PISTÁCIE: 10,4 g/100 g LÍSKOVÉ OŘ.: 8,7 g/100 g
ČOČKA: - suchá: 15 g/100 g - uvařená: 5 g/100 g	MÁK: 22,7 g/100 g SEZAMOVÉ SEM.: 7,9 g/100 g DÝŇOVÉ SEM.: 3,9 g/100 g

Luštěniny, ořechy a semena: ALA

ALA

= alfa-linolenová kyselina (omega-3 mastné kyseliny)

– Lněný olej, řepkový olej, sojový olej, vlašské ořechy...

– **Zdravotní trzení:** ALA přispívá k udržení normální hladiny cholesterolu v krvi

ALA → EPA a DHA
!!! účinnost konverze 10 %

Zdravotní tvrzení: **VLAŠSKÉ OŘECHY**

Vlašské ořechy přispívají k lepší pružnosti krevních cév*

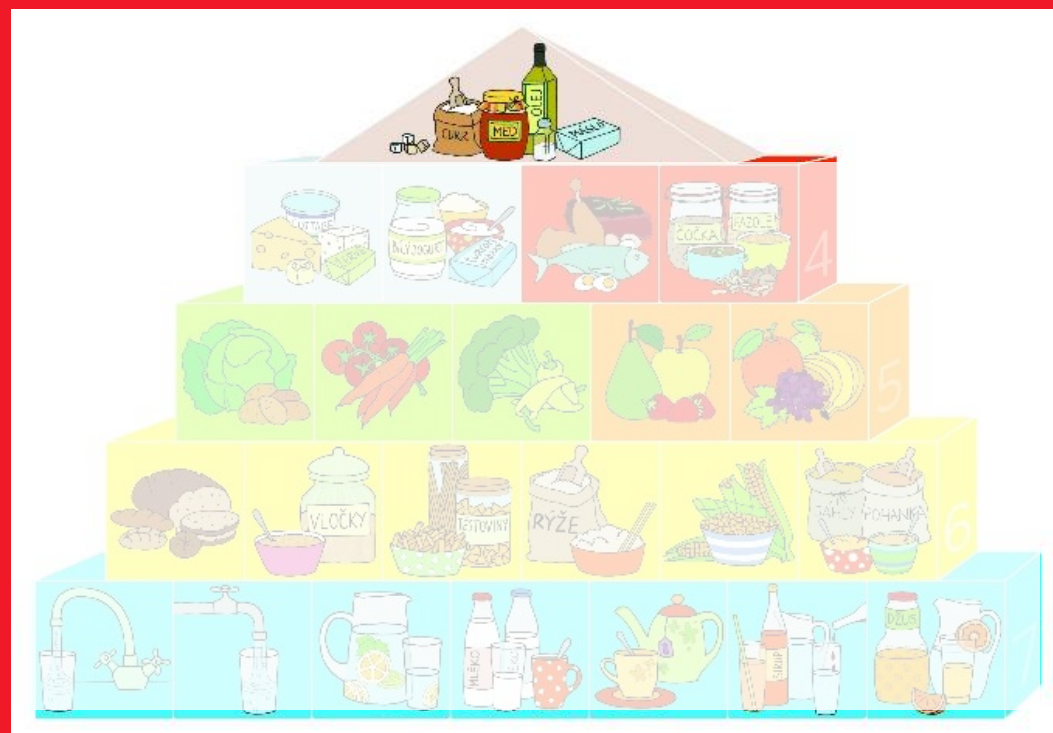
*Tvrzení smí být použito pouze u potravin, které poskytují přívod 30 g vlašských ořechů denně. Aby bylo možné tvrzení použít, musí být spotřebitel informován, že příznivého účinku se dosáhne při **přívodu 30 g vlašských ořechů denně.**

OBECNÉ ZÁSADY

- upřednostňovat **libové** maso před tučným (s výjimkou ryb)
- omezit masné výrobky, preferovat kvalitu
- u masa volíme **šetrné úpravy** (vznik nevhodných látek)
- v případě masa, ryb a vajec **důkladná** tepelná úprava
 - riziko alimentárních nákaz
- ořechy a semena **nepražené, neslané**

VRCHOLEK PYRAMIDY

- dává prostor **pro dochucení pokrmu**
- různé druhy cukrů, medu nebo sirupy, kuchyňská sůl, různé druhy olejů, máslo, smetana a sádlo
- kakao a čerstvé i sušené byliny nebo koření
- pro tyto potraviny již není stanovena doporučená porce, kterou by bylo možno přirovnat k pěsti či dlani strávnicka
- jsou potřebnou součástí pokrmů, ale mají svoji míru

SŪL

SŮL versus SODÍK

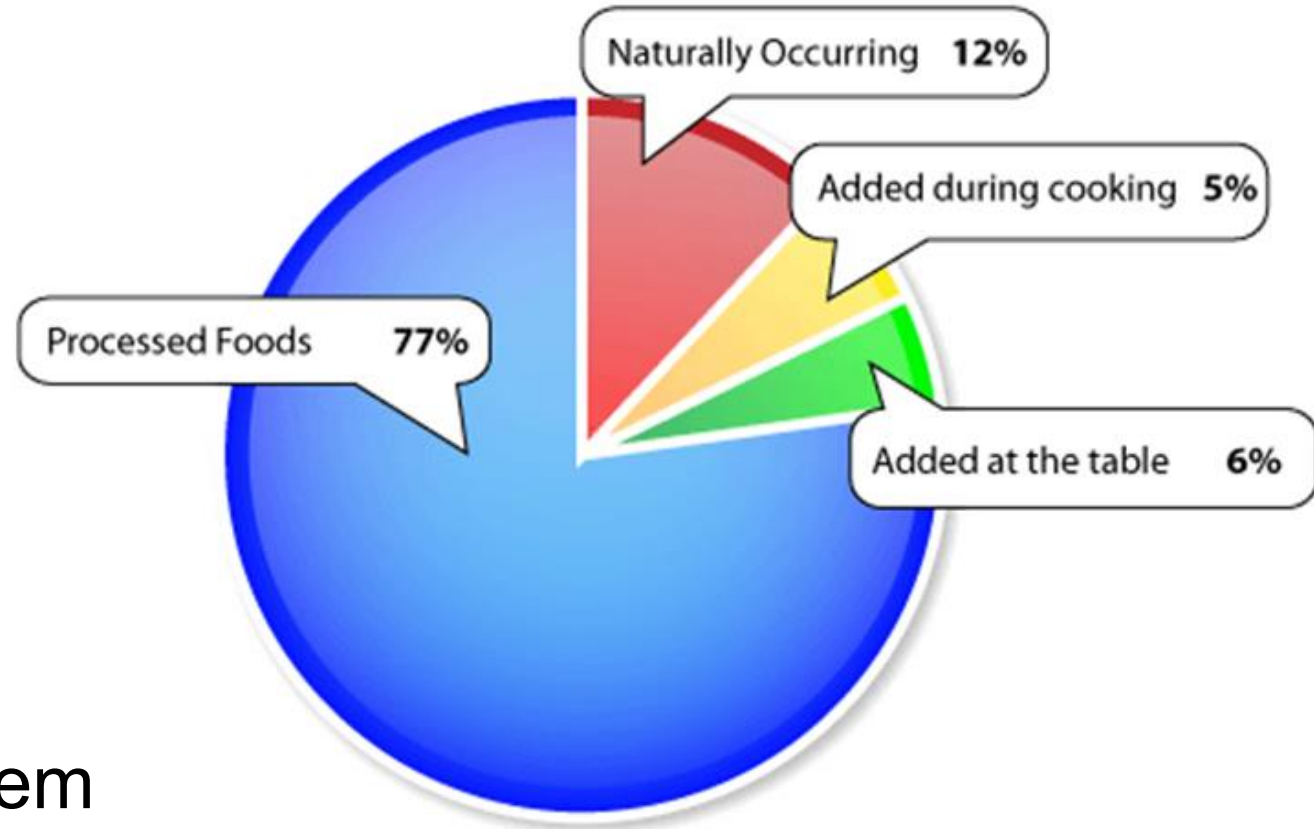
- **Sůl** – chlorid sodný (NaCl)
- **Sodík** – ubikvitárně rozšířený chemický prvek

$$1 \text{ g Na}^+ = 2,5 \text{ g NaCl}$$

DOPORUČENÝ DENNÍ PŘÍVOD SODÍKU, EFSA 2019

Věk	Bezpečný a adekvátní příjem Na (g)
1-3 roky	1,1
4-6 let	1,3
7-10 let	1,7
11-17 let	2
≥18 let	2
Těhotné	2
Kojící	2

Kde najdeme sodík?

Not so funny fact:

Velká část potravin v našem jídelníčku obsahuje příliš mnoho soli.

Kde najdeme sodík?

- **cca 75 % přívodu** soli ze zpracovaných potravin, např. chléb, snídaňové cereálie, hotové pokrmy aj.
- obsah soli – výživové údaje na obalu
- **redukce obsahu soli**, protože...
 - hypertenze (cave – non-respondeři)
 - osteoporóza
 - karcinom žaludku
 - obezita

Mezinárodní rozdíly

– **USA** – 6-piece Chicken Nuggets

- 600 mg sodíku
- (280 kcal)

– **Velká Británie** – 6-piece Chicken Nuggets

- 280 mg sodíku
- (260 kcal)

= o 320 mg méně sodíku

Jak snížit příjem soli?

- omezit konzumaci **zpracovaného masa a uzenin**
- vybírat **nesolené pečivo** (tzn. bez zrníček soli)
- vyvarovat se **slaných variant** potravin – máslo, margarín, arašídová pomazánka aj.
- **doma připravené** svačinky místo balených
- **promývat** sterilované produkty (zelenina, luštěniny aj.)
- dochucovat **jiným kořením** než solí nebo kořenícími směsmi

ZÁKEŘNOST

- př. limonády, sladkosti, hranolky, uzeniny, chipsy atd.
- **uvedené potraviny jsou sice bohatým zdrojem energie, ale mají nízkou výživovou hodnotu**
- potraviny, které obsahují mnoho soli a přídatných látek, jako jsou stabilizátory, konzervanty, barviva, aromata, sladidla apod.
- ve větším množství pyramidu výživy značně nabourávat, ze stravy vytěsňovat zdroje důležitých živin a dodávat tělu nadbytečné množství soli, cukrů a tuků

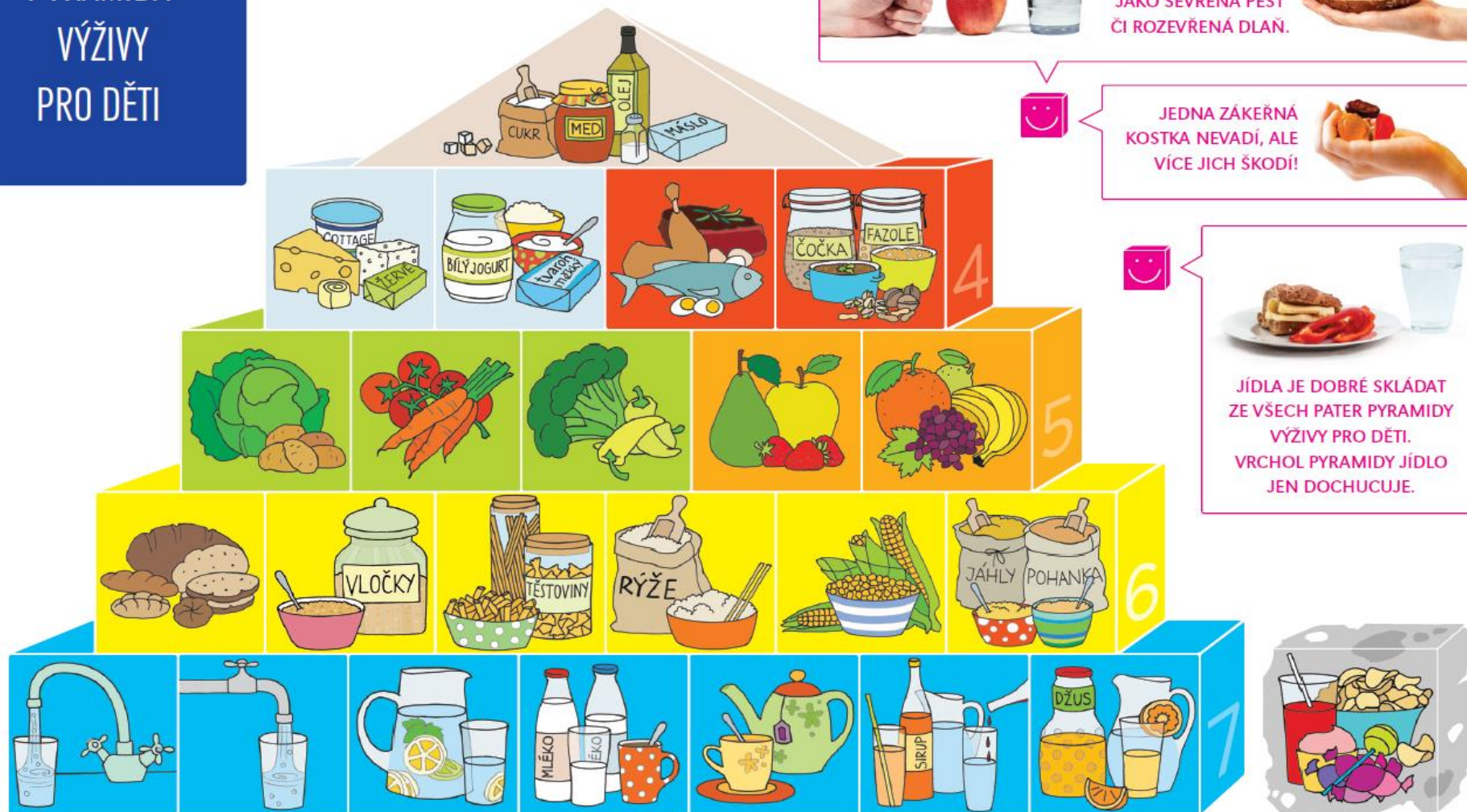
Obecná doporučení

Obecná doporučení - shrnutí

1. Vaše strava by měla být pestrá, porce jídel přiměřené a složené z nutričně hodnotných potravin.
2. Jezte více rostlinných než živočišných potravin. Zeleninu (případně ovoce) si dopřejte ke každému dennímu jídlu.
3. Upřednostňujte celozrnné obiloviny a výrobky z nich.
4. Jezte a pijte co nejméně potravin a nápoje, které obsahují cukry tzn., že mají sladkou chuť. Výjimkou je čerstvé ovoce. Čtěte informace na etiketách, výrobky porovnávejte a vybírejte ty, které obsahují co nejméně cukrů.
5. Solte střídmě a pokrmy ochucujte spíše bylinami, česnekem či jednodruhovým kořením.

6. Z tuků by měly převládat rostlinné, nejlépe formou řepkového a olivového oleje. Ale potravinám, které obsahují kokosový, palmojádrový či palmový tuk se spíše vyhýbejte. Čtěte pozorně etikety a vybírejte mezi podobnými výrobky ty, které obsahují méně nasycených mastných kyselin.
7. Alespoň jednou týdně si dopřejte tučnou mořskou rybu.
8. Základem pitného režimu je obyčejná voda.
9. Jezte co nejméně průmyslově zpracovaných potravin, jako jsou cukrovinky, uzeniny, slazené nápoje, instantní potraviny a podobně. Vybírejte takové, které obsahují co nejmenší počet aditivních (přídavných) látek.
10. Nezapomínejte na každodenní dostatečně intenzivní pohyb.

PYRAMIDA VÝŽIVY PRO DĚTI

JEDNA PORCE JE VELKÁ
JAKO SEVŘENÁ PĚST
ČI ROZEVŘENÁ DLAŇ.

JEDNA ZÁKĚRNÁ
KOSTKA NEVADÍ, ALE
VÍCE JICH ŠKODÍ!

JÍDLA JE DOBRÉ SKLÁDAT
ZE VŠECH PATER PYRAMIDY
VÝŽIVY PRO DĚTI.
VRCHOL PYRAMIDY JÍDLA
JEN DOCHUCUJE.